

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/224070,Konferencja-prasowa-dowody-niemieckich-zbrodni-w-Borownie-pod-Bydgoszcza.html>
17.05.2026, 07:36

[Następny](#)

[Powrót](#)

Konferencja prasowa - dowody niemieckich zbrodni w Borównie pod Bydgoszczą

23 czerwca 2025 r. nad Jeziorem Borówno pod Bydgoszczą, przy Cmentarzu ofiar terroru hitlerowskiego z okresu II wojny światowej 1939-1945 odbyła się konferencja prasowa dr. hab. Karola Polejowskiego, zastępcy prezesa IPN, dr. Marka Szymaniaka, dyrektora Oddziału IPN w Gdańsku, prok. Tomasza Jankowskiego, naczelnika OKŚZpNP w Gdańsku oraz dr. Dawida Kobiąłki z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. W związku z prowadzonym śledztwem Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku ustalono nowe fakty w sprawie Zbrodni Pomorskiej.

23.06.2025

[Zbrodnie niemieckie](#)

Zbrodnia pomorska to pierwsze ludobójstwo dokonane przez Niemców na narodzie polskim - rozpoczęło się już jesienią 1939 roku, tuż po wkroczeniu Wehrmachtu na tereny Pomorza Gdańskiego.

- Liczba jej ofiar zamyka się między 20 a 40 tysiącami przedstawicieli elit polskich. Ta rozbieżność wynika z tego, że w 1944 roku Niemcy podjęli działania zmierzające do zatarcia śladów swojej zbrodni

- podkreślił na początku konferencji zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski.

Mimo upływu 80 lat od zakończenia wojny, w Polsce wciąż odkrywane są miejsca masowych egzekucji.

- Misją Instytutu Pamięci Narodowej jest odkrycie wszystkich miejsc, w których Niemcy tych zbrodni dokonali, przeprowadzenie badań ekshumacyjnych, wydobywanie szczątków i podjęcie próby ich identyfikacji, tak aby tam, gdzie to możliwe, ustalić tożsamość ofiar

- podkreślił dr hab. Karol Polejowski.

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu od lat prowadzi dochodzenia w sprawie tzw. zbrodni pomorskiej. Podczas konferencji wspomniano o niedawnym pogrzebie około 700 osób, których szczątki zostały wydobyte z tzw. Doliny Śmierci pod Chojnicami. Wcześniej, [w Działdowie](#), IPN odkrył miejsce, gdzie Niemcy ukryli 16 ton prochów spalonych więźniów - Polaków zamordowanych przez okupanta.

Niedawno zakończone prace w Borównie doprowadziły do odkrycia masowego grobu, w którym znajdowały się szczątki ponad 20 osób.

- To jest zakończenie tylko pewnego etapu, ponieważ IPN będzie prowadzić dalsze poszukiwania. Wiemy, że niedaleko znajduje się miejsce, gdzie Niemcy w 1944 roku ukryli prochy spalonych ofiar i tam również będziemy kontynuować działania

- dodał zastępcę prezesa IPN.

Dyrektor Oddziału IPN w Gdańsku dr Marek Szymaniak podkreślił, że działania Instytutu mają wymiar nie tylko dochodzeniowy, ale przede wszystkim przywracający pamięć o ofiarach:

- IPN prowadzi śledztwa, współprowadzi badania archeologiczne po to, aby przywrócić - z imienia i nazwiska - pamięć o tych, którzy ginęli w czasie II wojny światowej, mordowani przez Niemców w sposób bestialski. Mordowano ich również tak, aby wszelki ślad po każdej z tych osób na zawsze zaginął.

Zwrócił również uwagę na to, że przywracanie pamięci o ofiarach zbrodni pomorskiej to nie tylko element badań historycznych, ale także wyraz szacunku i potrzeby sprawiedliwości wobec tych, którzy zginęli. Zaznaczył, że pamięć o polskich obywatelach zamordowanych przez Niemców w 1939 roku powinna być trwała i wyraźna - tak, aby każda z ofiar, niezależnie od przyczyny egzekucji, czy to z powodu choroby psychicznej, czy narodowości, została godnie upamiętniona i nie została zapomniana.

Na zakończenie stwierdził, że niemiecki plan wymazania z pamięci tych, którzy budowali Polskę, nie powiódł się. Prowadzone śledztwa, badania naukowe i działania edukacyjne przypominają o ofiarach i ich losie, by - jak podkreślił:

- pamięć o niemieckim ludobójstwie, o zbrodni pomorskiej nigdy nie zagasła.

Podczas konferencji głos zabrał także prokurator Tomasz Jankowski, który przedstawił skalę dotychczasowych działań prowadzonych przez IPN w ramach śledztwa dotyczącego zbrodni pomorskiej:

- Instytut Pamięci Narodowej od 2021 roku prowadzi systematyczne prace archeologiczne zmierzające do ujawnienia wszystkich miejsc pochówku ofiar zbrodni pomorskiej 1939

- zaznaczył.

Jak dodał, w samej Dolinie Śmierci w Chojnicach udało się w ostatnich latach odnaleźć pięć masowych grobów, z których ekshumowano co najmniej 700 cywilnych polskich ofiar niemieckiej eksterminacji z początków II wojny światowej.

Obejrzyj konferencję na kanale IPNtv:

Prace nadzorowane przez pion śledczy IPN w Borównie pod Bydgoszczą

15 czerwca 2025 r. zakończono czynności procesowe prowadzone w Borównie pod Bydgoszczą przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku.

Badania archeologiczne pod kierunkiem dr. Dawida Kobiałki (Instytut Archeologii, Uniwersytet Łódzki) nad jeziorem Borówno związane były z masowymi mordami, do których doszło w pobliżu jeziora w październiku 1939 r. Pola okalające jezioro od południa oraz biegnąca na zachód od niego zostały przecięte latem 1939 r. linią umocnień polowych (okopy). Nie prowadzono tutaj jednak walk obronnych. Niemniej transzeje posłużyły różnym niemieckim formacjom w październiku 1939 r. do przeprowadzenia nad okopami masowych zbrodni.

Prace miały z jednej strony na celu odnalezienie nieznanymi i nieoznaczonych grobów związanych z masowymi zbrodniami, do których dochodziło w październiku 1939 r., z drugiej - zmierzały do udokumentowania i przeanalizowania materialnych śladów związanych z tuszowaniem masowych zbrodni w ramach tzw. Akcji 1005 (niem. *Aktion 1005*) - akcji ekshumacyjnej mającej zniszczyć materialne dowody niemieckich zbrodni z początkowego okresu II wojny światowej.

Jak wynika z dokumentacji archiwalnej, w czerwcu 1944 r. nad Jezioro Borówno przybyły specjalne niemieckie jednostki, które wydobyły zalegające zwłoki i spaliły je w pobliżu lasku znajdującego się z zachodniej strony jeziora.

Po wojnie prowadzono oględziny miejsc zbrodni i przesłuchiowano świadków. Na tej podstawie zlokalizowano miejsce palenia zwłok, okop z którego zwłoki były wydobyte oraz dwie odnogi okopu, które jednak nie zostały zniszczone przez Niemców. W 1945 roku udało się w nich ekshumować zwłoki 102 osób.

Badania, które nadzorował pion śledczy IPN w 2025 r. były wsparte opracowaniem historycznych zdjęć lotniczych, pochodnych produktów lotniczego skanowania laserowego oraz badaniami powierzchniowymi za pomocą detektorów metali.

Z poczynionych ustaleń wynika, że w październiku 1939 r. na tym terenie doszło do masowych mordów ludności cywilnej, w tym pacjentów szpitala psychiatrycznego ze Świecia. Na tym obszarze planowane są kolejne etapy prac poszukiwawczo-ekshumacyjnych.

15 czerwca 2025 r. zakończono czynności procesowe prowadzone przez Oddziałową Komisję w Gdańsku w miejscowości Borówno pod Bydgoszczą. Z poczynionych ustaleń wynika, że w październiku 1939 r. na tym terenie doszło do masowych mordów ludności cywilnej w tym pacjentów szpitala psychiatrycznego ze Świecia. Szczątki osób pomordowanych były złożone podobnie jak w Chojnicach w umocnieniach polowych.

W trakcie zakończonych prac otwarto 24 wykopy o różnej długości i szerokości, które pozwoliły na ujawnienie masowych grobów. W wypełnieniu wykopów oprócz szczątków ujawniono łuski oraz pociski pistoletowe świadczące o sposobie mordowania Polaków.

W wyniku prac odnaleziono i ekshumowano 23 szkielety w różnym stopniu kompletności. Szczątki kostne należały głównie do młodych mężczyzn (do 30-35 r.ż.), złożone w większości na plecach, w pozycji anatomicznej. Na wszystkich zachowanych czaszkach odnotowano urazy - głównie pod postacią otworów postrzałowych w tylną część czaszki (potylicy, w jednym przypadku oddano trzy strzały) czy też ostrych przełomów, wgniecenia (jeden przypadek), świadczących o urazie perimortem.

Równie ważnym rezultatem przeprowadzonych prac archeologicznych było odnalezienie miejsca, w którym ukryto spalone szczątki - jak twierdzili niektórzy ze świadków zeznających po wojnie na tę okoliczność - nawet kilkaset osób, których zwłoki Niemcy spalili w 1944 r.

Dolina Śmierci w Chojnicach

Prokurator Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku z udziałem zespołu biegłych z zakresu archeologii, antropologii, oraz broni palnej i amunicji z Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego, od 2021 roku do 2024 roku, na północnych obrzeżach Chojnic zwanych Doliną Śmierci prowadził czynności procesowe zmierzające do odnalezienia zbiorowych mogił Polaków - ofiar masowych egzekucji dokonanych jesienią 1939 roku oraz w styczniu 1945 roku przez funkcjonariuszy formacji niemieckich.

Czynności były prowadzone w kilku etapach, a ich efektem było odnalezienie pięciu masowych mogił, z których ekshumowano szczątki ponad 700 cywilnych ofiar niemieckich zbrodni wojennych.

W grobach śmierci oraz na terenie przyległym odnaleziono też blisko 500 łusek i pocisków do broni krótkiej używanej przez niemieckie formacje wojskowe i policyjne. Zabezpieczono ponad 4 000 artefaktów, które należały do ofiar w chwili śmierci. Były to między innymi obrączki ślubne, medaliki z wizerunkiem Matki Boskiej oraz Jezusa Chrystusa, fragmenty różańców, zegarków, okularów, wiecznych piór, fragmenty odzieży i obuwia.

Ofiarami zbrodniczego planu eksterminacji cywilnej ludności polskiej byli nauczyciele, duchowni,

urzędnicy państwowi, policjanci, strażnicy graniczni, leśnicy, celnicy, listonosze, kupcy, rzemieślnicy, rolnicy, członkowie Polskiego Związku Zachodniego, a także 218 pensjonariuszy Krajowego Zakładu Opieki Społecznej w Chojnicach.

W trakcie tych prac na różnych etapach wspólnie prezesem IPN dr. Karolem Nawrockim informowaliśmy, że to miejsce nie jest ostatnim, gdzie będziemy poszukiwać ofiar Zbrodni Pomorskiej. Borówno to kolejne miejsce, gdzie spoczywają szczątki Polaków zamordowanych przez Niemców.

Zbrodnia Pomorska to zaplanowana akcja eksterminacyjna prowadzona przez Niemców na terenie przedwojennego województwa pomorskiego w ponad 400 miejscowościach na polskiej ludności cywilnej. Mieszkający na Pomorzu Polacy i Żydzi, przedstawiciele różnych warstw społecznych - inteligencji, duchowieństwa, robotników, właściciele ziemskich - a także osoby chore psychicznie, zostali w pierwszych miesiącach II wojny światowej zamordowani przez oddziały *Volksdeutscher Selbstschutz*. Na podstawie dokumentacji ekshumacyjnej i imiennych list ustalono ok. 16 tys. ofiar. Nie jest to liczba pełna, lecz jedynie „najmniejsza z możliwych”. W historiografii przyjęło się, że według różnych szacunków zostało zamordowanych od 20 do nawet 40 tys. osób. Największym miejscem kaźni są tzw. Lasy Piaśnickie, gdzie zginęło co najmniej 10 tysięcy osób. W wyniku zniszczenia dokumentacji i spalania przez sprawców zwłok niemożliwe jest określenie pełnej liczby ofiar.

Na Polach Igielskich członkowie paramilitarnego *Selbstschutzu* zamordowali ok. 500 mieszkańców powiatu chojnickiego. Polska ludność nazwała wówczas miejsce straceń mianem „Doliny Śmierci”. Trudno jest oszacować ile ostatecznie osób w samych Chojnicach zostało zamordowanych przez Niemców. Dane podane przez historyków znacznie się od siebie różnią i oscylują w granicach od 200 do prawie 3 400 osób.

Upamiętniając mieszkańców Pomorza pomordowanych przez niemieckiego okupanta w 1939 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanowił dzień 2 października Narodowym Dniem Pamięci Ofiar Niemieckiej Zbrodni Pomorskiej 1939 roku. Uchwała została podjęta z uwagi na ludobójczy charakter zbrodni niemieckich na obszarze Pomorza oraz ich skalę. Jej celem jest także podniesienie świadomości społecznej o zaplanowanej przez Niemców eksterminacji ludności Pomorza, zmierzającej do jej wyniszczenia i wynarodowienia jako Polaków.

Więcej:

- [IPN odkrył nowe fakty w sprawie Zbrodni Pomorskiej](#)
- [Zakończono prace ekshumacyjne gdańskiego pionu śledczego IPN i biegłych z Fundacji Przyjaciół Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w miejscu eksterminacji ludności polskiej na terenie Doliny Śmierci w Chojnicach](#)
- [Konferencja prasowa prezesa IPN dr. Karola Nawrockiego i szefa pionu śledczego IPN prok. Andrzeja Pozorskiego w Narodowym Dniu Pamięci Ofiar Niemieckiej Zbrodni Pomorskiej 1939 r.](#)
- [Państwowy pogrzeb szczątków Ofiar niemieckich zbrodni odnalezionych w wyniku prac ekshumacyjnych prowadzonych przez IPN - Chojnice, 2 września 2024 r.](#)

Zbrodnia Pomorska - materiały IPN

- <https://zbrodniapomorska1939.pl/>

- [Zbrodnia Pomorska - portal przystanekhistoria.pl](#)
- [Tomasz Ceran, Izabela Mazanowska, Monika Tomkiewicz, Zbrodnia pomorska 1939, Warszawa 2018 - Wersja elektroniczna książki w Bibliotece Cyfrowej IPN](#)
- [Zbrodnia pomorska 1939. Dokumentacja terroru niemieckiego. Tom 1, wstęp, wybór i opracowanie Izabela Mazanowska, Monika Tomkiewicz, Tomasz Ceran, Bydgoszcz-Warszawa 2025](#)
- [Tomasz Ceran, Zbrodnia pomorska 1939. Początek ludobójstwa niemieckiego w okupowanej Polsce, Bydgoszcz-Warszawa 2024](#)
- [Teki edukacyjne: Zbrodnia Pomorska](#)
[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Zbrodnie niemieckie

Konferencja prasowa